

Yordan Yovkov ve “Telgraf Telleri Boyunca” Öyküsü Üzerine Bir İnceleme* A Study on Yordan Yovkov and His Story “The White Swallow”

Sadık HACI**

ÖZ

Yordan Yovkov Bulgar Edebiyatının en önemli yazarları arasında yer almaktadır. İnsancıl yapısı ve ilgi uyandırıcı öyküleriyle sevilen ve çok okunan yazarlar arasındadır. Kitapları ve eserleri sadece Bulgaristan’da yayımlanmamış, farklı dillere çevrilmiş ve dünya edebiyatına katkı sağlamıştır. Türklere bakış açısı ve insancıl tasvirleriyle Türk okuyucusu tarafından da bilinmektedir. Türkiye’de en çok kitabı çevrilen Bulgar yazar olarak ikinci sırada yer almaktadır. 1927 yılında yayımladığı “Telgraf Telleri Boyunca” adlı öyküsü ise ilk günden günümüze kadar okuyucuları etkilemeye devam etmekte ve Bulgar millî eğitim müfredatında yer almaktadır. Bu sebeple öykü birçok edebiyatçı ve eleştirmenin dikkatini çekmekte ve halk arasında popüler olmaya devam etmektedir. Öyküde işlenen umut kavramı ve beyaz kırlangıç sembolü talihsiz ailenin kızı için aradığı iyileştirme umudunu ifade etmektedir. Bu çalışmanın amacı öykünün biçimsel özelliklerini incelemek ve Türkçeye yapılan çevirileriyle karşılaştırma yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: *Yordan Yovkov, Telgraf Telleri Boyunca, Bulgar Edebiyatı*

ABSTRACT

Yordan Yovkov is one of the most important writers of the Bulgarian literature. He is amongst the most popular and widely read writers with his humane nature and interesting stories. He has contributed to not only Bulgarian but also world literature through the translation of his books and works into different languages. He is also known by Turkish readers for his perspective on Turkish people and humane descriptions. He is the second most translated Bulgarian writer in Turkey. Having been published in 1927, his story “The White Swallow” continues to fascinate its readers from the first day until today and is included in the curriculum of the Bulgarian national education. Therefore, the story has attracted the attention of many literary scholars and critics and continues to remain popular with the public. The concept of hope and the symbol of white swallow in the story represent the hope that is sought by an unfortunate family to heal their daughter. This study aims to analyze the stylistic features of the story and to make comparison with its translations into Turkish language.

Keywords: *Yordan Yovkov, White Swallow, Bulgarian Literature*

* Bu çalışma Bulgaristan Millî Eğitim Bakanlığının “Yurt Dışındaki Bulgarca Çalışmalarını Geliştirme ve Teşvik Etme” programı kapsamında hazırlanmıştır.

** Dr. Öğretim Üyesi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Bulgar Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, shaci@ankara.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0003-2872-8151>).

Extended Summary

Yordan Yovkov is one of the most important writers of the Bulgarian literature. He is amongst the most popular and widely read writers with his humane nature and interesting stories. He has contributed to not only Bulgarian but also world literature through the translation of his books and works into different languages. He is also known by Turkish readers for his perspective on Turkish people and humane descriptions. He is the second most translated Bulgarian writer in Turkey. Having been published in 1927, his story “The White Swallow” continues to fascinate its readers from the first day until today and is included in the curriculum of the Bulgarian national education. Therefore, the story has attracted the attention of many literary scholars and critics and continues to remain popular with the public. The concept of hope and the symbol of white swallow in the story represent the hope that is sought by an unfortunate family to heal their daughter. This study aims to analyze the stylistic features of the story and to make comparison with its translations into Turkish language.

In his story “The White Swallow,” Yordan Yovkov has clearly shown that he is a humane writer. He has proved the sufferings of rural people and that they can hold onto the tiniest glimmer of hope and pursue it at all costs. The story is fascinating because Yovkov has known the rural people well and seen their sufferings closely. It is not a tragic situation that the poor family pursues their hope for the recovery of their last daughter. However, pursuing the dream of the white swallow carries a sense of hopelessness. Searching for it along the endless wires makes one think that this is how a lifetime can pass. The “white swallow” is not a myth; on the contrary, it has indeed been seen in Bulgaria. Anyone who reads this story asks themselves if there are any white swallows. People should have a branch they can hold onto and hope they can pursue regardless of what their sufferings are because hoping is connected with dreaming and makes us more tightly connected to the real life.

The way Yovkov has used the language, style, and imagery in this work is very harmonious with the context. Through the dialogues, the characters are introduced and presented in a flowing style without tiring the readers. In our analysis of the dialogues, it has been revealed that the accent used by two people indicates whether they are from the same region. The Turkish words they have used are also the evidence that Bulgarian has been still in the influence of Turkish at the time of these events.

“The White Swallow” is about pain, hope, and people’s never-ending faith in miracles. Yovkov has chosen the white swallow as the symbol that will lead to these miracles. It has been observed that the writer has shown the pain people suffer from through many details such as the clothing of the villagers, the way they walk, their faces, and most importantly the language of their eyes. Guncho reflects the sweetness, peacefulness, and delicacy of human beings while Moganina is the symbol for intelligence, tolerance, and compassion. This whole story is a difficult and dramatic play of different points of view. Moganina is capable of seeing even the most obscure aspects of pain and hardship while Guncho examines the life around him with sightless gazes. Quietly and with their gazes alone, they both join hands to fulfill Nonka’s dream. The story ends with Moganina’s statement of “My God, there is so much pain in this world, my God!” and this difficult event pushes the readers to once again contemplate about the hardships of life which will always continue.

Giriş

Yordan Yovkov Bulgaristan’ın Kotel kasabasındaki Jeravna köyünde 1880 yılında doğdu. Sofya’daki Birinci Erkek Lisesi’nden 1900 yılında mezun olduktan sonra ailesiyle birlikte Dobruca’nın Çiflik köyüne taşındı. Sofya’da askerliğini yaparken Öğretmenler Birliği’nin yayın organı olan “Siznanie” gazetesinde “Ağır Haç Altında” (*Под тежкия кръст*) adlı ilk şiirini yayınladı. 1904 yılında askerliğini bitirdikten sonra teğmen rütbesini aldı. Aynı yıl Sofya Üniversitesinin Hukuk Fakültesine kaydoldu. Ancak parasızlık nedeniyle üniversite yaşamına

başlamadan Çiflik köyüne geri dönmek zorunda kaldı.

Dobruca halkı hakkında hiçbir şey bilmeyen Yovkov, köye geri döndükten sonra orada yaşayan Türkleri yakından tanıma fırsatını bulmuştur. Zamanla yöredeki halka alışmış ve onları çok sevmiştir. Orada yaşayan farklı halklar genellikle tarımla uğraşmaktaydılar. Yovkov onları milliyetlerine, ırklarına göre değil kişilikleri ve çalışkanlıklarıyla değerlendirmiştir. Yazar Dobruca bölgesinde yaşadığı sekiz yılını şu sözlerle ifade etmiştir: “Düşünce yapım, bu süre içinde biçimlendi. Yaşama ve insanlara olan yaklaşımım bu süre içinde oluştu. Geçirdiğim en önemli ve en etkili olaylar bu döneme aittir. Bütün deneyimlerimi ve gözlemlerimi, yaşadığım dünyayı, o dönemde elde ettim.”¹

Yovkov, 1904-1912 yılları arasında Dobruca’da öğretmenlik yapmayı sürdürürken aynı zamanda edebiyat çalışmalarına da devam eder. 1912 yılında Bulgaristan, Osmanlı Devleti’ne karşı savaş ilan eder ve orduya astsubay olarak katılır. Yazar, Birinci ve İkinci Balkan Savaşları ile Birinci Dünya Savaşı’nda da görev alır. Aynı zamanda orada savaş muhabirliği yapar. Savaşlardan sonra Varna’da tekrar öğretmenlik yapar ve 1920 yılında Bükreş’teki Bulgar elçiliğinde yedi yıl çalışır.

1912-1937 yılları arasında Yovkov öykü, roman ve tiyatro senaryosu kaleme almış ve Bulgaristan’ın en önemli yazarlarından biri olmuştur. Kısa öykü alttüründe önemli bir başarı sağlayan yazarın eserleri birçok dile çevrilmiş ve büyük beğeni kazanmıştır. Bulgar edebiyat geleneğinden uzaklaşarak Türk karakterlerini ele aldığı tarzı nedeniyle özellikle ülkemizdeki çevirmen, eleştirmen ve bilim insanlarının taktirini kazanmıştır: “Yovkov 20. yüzyılın ilk yarısındaki Bulgar edebiyatında Türkleri ve Türk kültürünü ilk kez gerçekçi bir yaklaşımla ele almış ve romantik bir tutumla geçmiş dönemini anlatarak, çağdaşlarına bir yaşam modeli sunmaya çalışmıştır.”²

1. Edebî Yaraticılığı ve “Telgraf Telleri Boyunca” Öyküsü

Yovkov’un öyküleri ve romanlarındaki kahraman, yer ve konu açısından benzer bir bağlam ve biçim içerisinde verilmiştir. Bu yüzden onun kısa edebî eserlerini okuyanlar tek bir kitap okudukları izlenimine kapılırlar. İnsancıl bir yapıya sahip olan Yovkov’un, Türkleri sevdiğini, saydığını ve hayranlık duyduğunu öykülerindeki Türk kahramanları ele alış biçiminden anlayabiliriz. Yovkov hem romantik hem de gerçekçi bir yazardır. Bu nedenle yapıtlarına dayanarak o dönemde yaşayan Türklerin yaşam biçimlerini öğrenebiliriz. Yazar, Dobruca bölgesinde yaşarken Türkçe öğrenir ve orada tanıma fırsatı bulduğu Türk halkı ile yakın ilişkiler kurar.³ “Onun için “öteki”, uzak, anlaşılmayan, tehlikeli ve Bulgarlardan daha aşağıda olan bir insan değildir. Onun için “öteki”, yakın, tanıdık, güven veren ve Bulgarlarla aynı değerlere sahip bir bireydir.”⁴

Ünlü Bulgar sanatçı, modernizm akımının ortaya çıktığı dönemde yazarlığa başlamış ancak modernizmden etkilenmediği gibi buna karşı çıkmıştır. Eserlerini genellikle vatanseverlik, köy ve insan yaşamı, acılar ve ruhsal bağımsızlıklar temellerinde kurgulamıştır. Yordan Yovkov savaş hikâyelerinde savaşın getirdiği acıları yaşayan insanların duygu ve heyecanlarını, insanların yazgısını tasvir etmiştir.⁵ Yazar, insanları düşman olarak değerlendirmez. Bu düşüncesinden onun insancıl bir yapıya sahip olduğu ve olayları insani boyutu ile ele aldığı anlaşılmaktadır. İnsanların iç dünyalarını ve acılarını ifade ederken okuyucularda derin izler bırakmaktadır.

Bulgaristan’ın birçok eski ve çağdaş edebiyat tarihçisi ve eleştirmeni eserlerinde yer alan dil öğeleri, anlatım tarzı üzerinde durarak büyük bir ustalıkla kullandığı Bulgarcanın

¹ Спиридон Казанджиев. *Среци и разговори с Йордан Йовков*. (София: Български писател, 1980), 42.

² Leman Ergenç. *Bulgar Edebiyat Tarihi*. (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1996), 82.

³ Зейнеп Зафер. “Другият в творчеството на Йовков”, *Балканите: ние, съседите, другите* (2011): 74.

⁴ Zeynep Zafer. “Ötekiler”i Kucaklayan Bir Sanatçı Anlayışı”, *LITTERA – Edebiyat Yazıları*, C.29. (2011): 68-69.

⁵ Yovkov’un Balkan Savaşlarını öykülerinde nasıl yansıttığı ve Türklere bakış açısı konusunda daha detaylı bilgi için bkz.: Zeynep Zafer. “İki Bulgar Yazarın Eserlerinde Balkan Savaşları”. *Balkan Savaşları ve Edirne* (2020): 283.

imkânlarından nasıl yararlandığını dile getirmektedir. Örneğin Stefan Popvasilev’e göre, Yordan Yovkov’un tüm eserleri, anadilinin ifade gücünü, zenginliğini, esnekliğini ve melodisini aktaran, ayrıca düşünceyi anlaşılır ve görülür kılma yeteneğini ortaya koyan kapsamlı bir belgedir.⁶

Yukarıda sayılan tüm bu sebepler nedeniyle de Yordan Yovkov sadece Bulgaristan’da değil tüm dünyada okunan ve sevilen bir yazardır. Türklerle ilgili olumlu düşünceleri ve insancıl yapısı nedeniyle de Türkiye’de en çok bilinen Bulgar yazarlar arasında yer alır. Dilimize kazandırılan ilk hikâyeleri 1943 yılında Yücel dergisinde “Asiye”, Varlık dergisinde ise “Albena” ve “Serseri” eserleri yayımlanır.⁷ 1946 yılında ise Yordan Yovkov’un ‘Milyoner’ adlı güldürüsü, Sadık Balkan tarafından dilimize ‘Milyoner Damat’ adıyla çevrilerek İstanbul Şehir Tiyatrosunda oynanır.⁸ Günümüze kadar 8 kitabı Türkçeye çevrilir ve bu sayıyla kitapları Türkçeye en çok çevrilen Bulgar yazar olarak ikinci sıradadır.⁹ “Sınırdaki Çiftlik” romanını dilimize Tahir Alangu tarafından çevrilir ve 1966 yılında Nil Yayınevinde yayımlanır. Kitaplar haricinde ülkemizde Bulgar Edebiyatı ile ilgili yazılan antolojilerde ise çok sayıda öyküsü Türkçeye kazandırılır.¹⁰ Zeynep Zafer tarafından hazırlanan “Yordan Yovkov’un Öykülerinde Türkler” başlıklı yüksek lisans tezi yazarın sanatıyla ilgili Türkiye’de yapılan ilk bilimsel çalışmadır.¹¹

“Telgraf Telleri Boyunca” öyküsü ilk defa 26.6.1927 yılında “Zora” gazetesinde yer almıştır.¹² Bir sonraki yıl Yovkov bu öyküyü “Antimov Hanında Akşamlar” (*Вечери в Антимовския хан*) adlı kitabında hiçbir değişiklik yapmadan yerleştirmiştir. Yazar kaynağını, “Tatilden sonraki pazartesi günü evimden şehre doğru giderken aldığım gazeteyi yol boyunca okudum. Her zaman okuduğum vakayinamede sanırım Kazanlık bölgesinde beyaz bir kırlangıç görüldüğü halkın, hastaların kuşu gördüğü takdirde iyileşeceğine inandığı haberini gördüm. Köylüler onu aramaya çıkmış. Bu olay bilincime bir motif olarak yerleşti. Kendi kendime bundan güzel bir öykü çıkabilir..., dedim.” sözleriyle açıklamıştır.¹³ Sarandev’e göre 1965 yılında “Dobrucanska tribuna” gazetesinde “Beyaz kırlangıcın bir efsane” olmadığı yazılmış ve beyaz kırlangıç gören insanların Yovkov’un öyküsünü anımsadıkları aktarılmıştır.¹⁴ “Telgraf Telleri Boyunca”da tasvir edilen olayın öyküsü böyle başlamış ve yazıldığı günden beri Bulgar okuyucularını derinden etkilemeye devam etmiştir. Yazarın kendi sözlerinden anlaşıldığı gibi bu öyküyü gerçek bir olaya dayanarak oluşturmuştur. Bu nedenle sanatçının bazı eserleri hayattan aldığı ve gerçek hadiseler üzerinde kurguladığını söylemek mümkündür.¹⁵

Bulgaristan’da çok popüler olan “Telgraf Telleri Boyunca” öyküsü birçok eleştirmen ve edebiyat tarihçinin dikkatini çekmiştir. Öykünün olay örgüsü beş aşamalıdır. Bunlar; Petır Moganina’nın Gunço ile karşılaşması, Gunço’nun ailesi ile ilgili öyküsü ve Nonka’nın talihsizliği, Stoenitsa’nın Mancıları köyünde beyaz kırlangıcın görüldüğü haberi ve bunun sonucunda ailenin yolculuk etme nedeni, Moganina’nın hasta kızla karşılaşması, onları yolcu

⁶ Стефан Попвасилев. *Строители на родната реч*. (София: Български писател, 1971), 31.

⁷ Mutlu Yıldız. “Türkiye’de Bulgar Edebiyatı” (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, 2018), 58.

⁸ Mutlu Yıldız. “Türkiye’de Bulgar Edebiyatı”, 49.

⁹ Mutlu Yıldız. “Türkiye’de Bulgar Edebiyatı”, 139.

¹⁰ Bu konu hakkında en güncel çalışma Trakya Üniversitesi tarafından basılan “Balkan Edebiyatından Seçme Hikayeler – IV, Bulgar Edebiyatı” isimli bakişimli kitaptır. İçinde de Prof. Dr. Zeynep Zafer Yovkov’dan “*Karasu Kıyısında*”, “*Eski Arap*” ve “*Kubadin’de*” öykülerini çevirmiştir. Daha fazla bilgi için bkz.: Zafer, Zeynep vd. *Balkan Edebiyatından Seçme Hikayeler – IV, Bulgar Edebiyatı. İlhan Tekeli için Armağan Yazılar* (Edirne: Trakya Üniversitesi Yayınları, 2022).

¹¹ Zeynep Zafer. “Yordan Yovkov’un Öykülerinde Türkler” (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, 1996). Yovkov’un Türklere bakış açısıyla ilgili ayrıca bkz.: Melahat Pars ve Yusuf Hüseyin Babekoğlu, “Sırp ve Bulgar Edebiyatında Türkleri Anlatan İki Önemli Yazar – Branislav Nuşiç ve Yordan Yovkov”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. C. 10. S. 54 (2017): 143-149.

¹² Иван Сарандев. *Българска Литературна класика*. (Пловдив: Хермес, 2009), 208.

¹³ Иван Сарандев. *Българска Литературна класика*, 208.

¹⁴ Иван Сарандев. *Българска Литературна класика*, 208.

¹⁵ 11 Eylül 2015 yılında BBC İngiltere Cirencester şehrinde nadir görülen beyaz kırlangıç hakkında bir haber yayımlamıştır. Daha fazla bilgi için bkz.: <https://www.bbc.com/news/uk-england-gloucestershire-34223915>, Erişim tarihi: 15 Nisan 2023.

etmesi ve Mokbanina'nın düşünceleridir. Bu olay örgülerinin her biri farklı bir edebî özellik taşımaktadır. Her biri bir sonrakini hazırlamakta ve aynı zamanda edebî anlamda yeni bir olgu ortaya koyarak edebî anlamını tamamlamaktadır.

Yovkov'un öykülerinde genellikle konu ilk başta yani girişte verilir ve “Telgraf Telleri Boyunca” öyküsünde de aynı kurgu modeliyle karşılaşırız. Konu eserde daha ilk ifadesinde açıklanmaktadır: “Daha onu koruduğu sırada, Petar Mokbanina, tanımadığı bu köylünün, yanına hemen öylece uğramadığı, onu kovalayan bir bela bulunduğunu anlamıştı”.¹⁶ Görüldüğü gibi ilk cümledeki “bela” sözcüğü bu öyküyü yazmasındaki amacını ortaya koymaktadır. Yani bu köylüyü kovalayan belanın ne olduğunu, kişinin mutsuzluğunu ve ailesinin uğradığı talihsizliği anlatacaktır. Yovkov, Gunço'yu tasvir ederken giysileri ve yoksul olmasıyla ilgili bilgi vermektedir ki bu da bir çıkmazda olduğu durumunu pekiştirmektedir. Ailenin yaşadığı dram ve çıkmaz durum Petir Mokbanina aracılığıyla okuyucuya aktarılmaktadır. Yovkov bazı mesajlarını kendine has olan üslubu ve yoksul bir ailenin konuştuğu yöresel şive (diyalakt) ile vermektedir. İnanırcılığını yükselten bu dil unsurlarıyla okuyucu, ailenin hayatına, aile fertlerinin iç dünyalarına daha kolay girebilmekte ve onların acılarını derinden hissedebilmektedir.

Öykü çok inişli çıkışlı olay zincirine sahip olmamasına rağmen bir merak uyandırmaktadır. Nonka'nın rahatsızlığı nedeniyle aile hayatta kalan son evlatlarının eriyip gitmesine dayanamayarak bir umut peşine düşmektedir. Bu umut “beyaz kırlangıç” ile ifade edilmektedir. Beyaz kırlangıcın Mancılar köyünde görüldüğü haber, varlıklı bir aileye mensup olan Stoyan'ın karısı tarafından verilmektedir. Ancak Gunço “Varlıklı kimselerdir, şaka da yapmış olabilirler.” şeklinde düşünür. Buna rağmen yine de beyaz kırlangıcı hayatta kalan son kızının kurtuluşu olarak gördükleri için yollara düşüp telgraf tellerindeki yüzlerce kırlangıç arasından beyaz olanı bulmak için yola koyulurlar. Petir Mokbanina bu olay konusunda bir değerlendirme yaparak “Ama niye olmasın. dedi. olabilir”¹⁷ der ve kendisi beyaz kırlangıcı görmemiş olmasına rağmen genç kız olan Nonka'nın umudunu kaybetmesini istemez. Bu nedenle “Görürsünüz, kızım, görürsünüz. Ben gördüysem siz de görürsünüz. Ben kendi gözlerimle gördüm onu, öyle ak, öylesine apak ki... Sen de göreceksin ya.”¹⁸ der. Yoksul insanların hayata tutunmak için bazı umutları veya hayalleri vardır. Ancak burada umut bir hastalığı iyileştirecek olan beyaz kırlangıcı simgelemektedir. İmkânsızlıklar içinde aç ve perişan bir hâlde at arabasıyla yollara düşmüş olan bu ailenin acısı öyle ustaca işlenmiştir ki bu öyküden etkilenmemek mümkün değildir. Yovkov'un tüm eserlerinde insan olgusuna büyük önem vermesi, insan severliğinin sanatının ana merkezi oluşturması, edebiyat severlerini derinden etkiler. Öykülerine yüklediği derin anlamları günümüz okuyucularını heyecanlandırmaya devam eder.

2. Biçemsel İnceleme

Bulgarca'da öykünün asıl adı “Po jitsata” (*По жичтата*), yani “Teller Boyunca” anlamına gelmektedir. “Telgraf Telleri Boyunca” öyküsünün başlığı çok dikkat çekici olmadığı gibi ilk bakışta içerik hakkında bir bilgi vermemekte, ancak çok derin bir anlam taşımaktadır. Öyküyü okuduktan sonra başlıkla uyumlu olduğu anlaşılmakta ve Nonka'nın sönmeyen umudu “telgraf telleri” ile simge hâline getirilmektedir. Başlıkta gizli bir eğretileme (metafor) vardır. O da insanların, yoksulların ve hüznü köylülerin bitmeyen acılarıdır.

İlk bakışta Yovkov'un basit, günlük bir dil kullandığı göze çarpar ve bağlamı anlatacak, kafamızda canlanacak sahne için özellikle bir çaba göstermemiş gibi görünmektedir. Doğal bir anlatımla, sıradan bir arkadaşına öykü anlatır gibi günlük dili tercih etmiştir. Yazar, köylünün yoksul hayatını tanımlamak ve okuyucuyu bağlam içine çekmek için “yelek, yama, kuşak, potur, yoksul, yıpranmış, eskimiş” gibi sözcüklere yer vermiştir. Öykünün yazıldığı dönemde, Bulgaristan artık Osmanlı'dan ayrılmış olmasına rağmen Türkçe sözcüklere de yer verilmiştir.

¹⁶ Yordan Yovkov. *Tekerleklerin Türküsü*, çev. Türker Acaroğlu (İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2014), 91.

¹⁷ Yordan Yovkov. *Tekerleklerin Türküsü*, çev. Türker Acaroğlu (İstanbul: Yazko Yayınevi, 1982), 158.

¹⁸ Yordan Yovkov. *Tekerleklerin Türküsü*, 159.

Bulgaristan’da günümüzde de bazı Türkçe sözcükler varlığını sürdürmektedir. Fakat zamanla yüklenmiş olumsuz anlamlarıyla daha sık argo ve günlük konuşmalarda kullanılmaktadır. Ancak Yovkov’un tercih ettiği ve büyük ustalıklarla yararlandığı Türkçe sözcüklerin işlevi, hem dönemin dil özelliğini yansıtmak hem yöresel konuşma tarzını vurgulamak hem de figürlerin iç dünyasını ve yaşanan çaresizliğin boyutunu ifade etmek açısından çok önemlidir. Sanatçı başka eserlerinde olduğu gibi bu öyküsünde de Bulgarcaya çevrilmiş Türkçe kökenli eski yer adlarını kullanmaktan da çekinmemektedir.

“Telgraf Telleri Boyunca” öyküsü için “beyaz” (бял/а) sözcüğü motif olarak kullanılmıştır. “Beyaz kırlangıç” (бяла лястовичка) ise talihsiz ailenin kızı için aradığı iyileştirme umudunu ifade etmektedir.¹⁹ Öyküde “beyaz” sözcüğüne 15 defa rastlanmaktadır. Genellikle “kırlangıç” ile birlikte kullanılmış ve “kar gibi beyaz” ifadesi ile pekiştirilmiştir. “Beyaz” sözcüğü saflığı, iyiliği, mutluluğu, güzel bir hayali, aydınlık bir umudu ve halkın hayal ettiği güzel olan her şeyi ifade etmektedir. Aynı zamanda beyaz kırlangıç, genç kızın güzel ve umutlu yüzünü de simgelemektedir. Yovkov’un betimlediği bağlam içinde beyaz dışında kırmızı, sarı ve siyah renkler de görülmektedir. Bu renkler biçem açısından öykünün arka planını oluşturmakta ve duygu akışını simgelemektedir. Siyah rengi hasta kızın sarılı battaniyesi için kullanılmakta ve onun ağır durumu, kederini, çaresizliğini belirtmektedir. Yazar bunun devamında kızın gözlerindeki umut için “gözleri henüz parlak, henüz taze ve güleçti” ifadelerini tercih etmektedir. Eserdeki karakterler Moganina’nın bakış açısıyla aktarılmaktadır.

Öyküde yazarın varlığı açıklayıcı anlatımı ile ortaya çıkmaktadır. “Telgraf Telleri Boyunca” eserinde bazı sözcükler, özellikle de fiiller tekrar edilmektedir. Kullanılan fiillerin sayısı, isim ve sıfatlardan daha fazladır. Fiillerin daha sık tercih edilmesi öykünün sürekli bir hareket içinde olduğunu göstermektedir. Tıpkı “beyaz kırlangıç” görme umudu ile yoksul ailenin sürekli bir hareket içinde olduğu gibi. Hareketlilik Moganina ve Gunço’nun ikili diyaloglarıyla da desteklenmektedir. Öykü iki kişinin konuşmasından ibaret olduğu için çok sayıda kullanılan hareket fiillerinin olması doğaldır. Konuşma dilinde sıkça rastlanan “neyse, bre, eh, tanırım” nidaları ve “be, e, hiç, ama” ilgeçleri de “Telgraf Telleri Boyunca” eserinde yer almaktadır. Yovkov’un bu öyküsünde zamanların çok iyi kullanıldığını görmekteyiz. Örneğin; genç kızının hastalığa yakalanmasındaki olayı miş’li rivayetle tanımlanmış olsa da geçmiş zaman imkânlarından da yararlanmıştı. Bu şekilde sanatçı bazı olayları daha net ve kesin olarak görmemizi sağlamıştır.

Hastalıkları iyileştirici özelliğe sahip “beyaz kırlangıç” imgesiyle birlikte yer alan “görmek” fiili farklı çekimleriyle dokuz yerde kullanılmaktadır. Bunun sebebi Moganina’nın genç kızı ümitlendirmek istemesinden kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda Moganina yoksul ailenin “kırlangıcı” görmesini içtenlikle istediği için bu ifade bu kadar tekrar edilmektedir. Bazı tekrarların metinsellik ölçütlerine göre etkileyici bir anlam katmaktadır. Metinde bunun en tipik örneği “Tanırım/Allah’ım” sözcüğüdür.

3. “Telgraf Telleri Boyunca” Öyküsünün Çeviri Bakımından İncelenmesi

“Telgraf Telleri Boyunca”²⁰ öyküsünün 3 farklı çevirisi bulunmaktadır. Birincisi 1982 yılında Türker Acaroğlu tarafından basılan “Tekereklerin Türküsü” adlı kitabında söz konusu başlıkla yayımlanmıştır. Aynı öykü 1999 yılında Kemal Pınarcı tarafından “Telgrafın Telleri”²¹ adıyla çevrilmiştir. Ancak Acaroğlu 2014 yılında tekrar bastırıldığı aynı öyküyü farklı bir başlıkla yayınlamıştır. Çevirmenin “Telgrafın Tellerine Kuşlar mı Konar?”²² şeklindeki yeni başlığın

¹⁹ Yordan Yovkov. renklerin anlamlarına büyük ilgi duymuş ve eserlerinde yararlanmıştı. Bu konudaki en çarpıcı örneği “Son Sevinç” (Последна радост) öyküsüdür.

²⁰ Yordan Yovkov. *Tekerleklerin Türküsü*, 1982, 154.

²¹ Yordan Yovkov. *Tekerleklerin Şarkısı*, çev. Kemal Pınarcı (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1999) 267.

²² Yordan Yovkov. *Tekerleklerin Türküsü*, çev. Türker Acaroğlu (İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2014).

kaynağı şüphesiz çok popüler olan aynı adlı bir türküdür²³. Büyük ihtimalle Türker Acaroğlu’nun amacı Türk okuyucusunun dikkatini çekmektir. “Telgraf Teller Boyunca” başlığının, “Telgraf Tellerine Kuşlar mı Konar” başlığından daha uygun olduğu çok açıktır.²⁴ Biçembilim açısından yazar, öykünün isminde vermek istediği anlam ve gizemi değiştirerek veya yanlış yönlendirerek okuyucuda oluşacak etki ve algıyı değiştirebilir. Bunun için orijinal adıyla birebir aynı olmasa da yakın bir anlamı verebilecek bir başlık verilmelidir.

Acaroğlu’nun çevirisi ilk bakışta biçemi uygun aktarmış olduğu gibi görünse de bazı ufak farklılıklar ile orijinal esere daha yakın bir çeviri yapmak mümkündür. Birçok çeviri bilimcilerine göre yanlış çeviri veya orijinal anlamdan uzaklaşan çeviri yazara yapılan bir haksızlıktır. Bir eser çevrilirken yazarın hataları düzeltmemeli ve aynı zamanda yazıldığı dilden daha güzel ifadelerle hedef dile aktarılmamalıdır. Biçem bakımından “ne” ve “nasıl” soruları çok önemlidir. Biçemi doğru aktarmak için sadece “ne” çevrildiğine değil “nasıl” çevrildiğine de bakılmalı. Acaroğlu’nun ufak bazı hatalar dışında “nasıl” çevirdiği sorusunun cevabı başarılı sayılabilir. Ancak bazı ifadelerde kaynak metne daha yakın olması için düzeltmeler yapılabilir. Öyküde söz konusu olan “beyaz kırlangıç” ifadesi için çevirmen ak sözcüğünü kullanmıştır. Öykünün devamındaki “ak” sözcüğünün pekiştirmesini “apak” olarak vermiştir. Bağlam olarak iki köylünün konuşmaları arasında geçen bir diyalog olsa da Bulgar dilindeki ifade herkes tarafından anlaşılmaktadır. Fakat Türkçede “apak” ifadesi herkes tarafından bilinmeyebilir. Öykünün imgesini oluşturan “beyaz kırlangıç” ifadesi için de “beyaz” ve “bembeyaz” sözcükleri tercih edilmiş olsaydı daha etkileyici olabileceği kanısındayız. Yapılan çeviri etkileyici olabilmesi için anlaşılır olmalı ve hitap ettiği kesimin anlayabileceği, zamana uygun bir dille ifade edilmelidir.

“Beyaz kırlangıcın” Mancılar köyünde görüldüğü haberi Türkçeye aktarılırken bir mantık hatasına rastlamaktayız. Çevirmen “Gunço, diye bağırır daha kapıdan, kısmetin varmış, Nonka’nın da kısmeti çıktı. Hadi hayırlısı olsun.”²⁵ şeklinde aktarmıştır. Türkçede “kısmeti çıktı”²⁶ deyimi bir evlilik talibi olması durumunda kullanılmaktadır. Bu ifade aslında şanslı olmasından bahsedilmektedir. Bunun gibi ifadeler dikkatli kullanılmalı ve anlamlar verebileceği düşünülmelidir. Öykünün devamında beyaz kırlangıçların da olabileceğine ikna etmek için Yovkov “camış, fare ve kargaların” da beyaz olabildiklerini Mekanina’nın²⁷ sözleriyle dile getirmektedir. Fakat Acaroğlu “camış” yerine “camus” ve “fare” yerine “sıçan” sözcüklerini tercih etmiştir. “Camus” diye bir hayvan olmadığına göre bu bir yazım hatası olarak kabul edilebilir. Başarılı bir çeviri yapılabilmesi için kaynak ve hedef diller çok iyi bilinmeli ve üstteki örneklerde olduğu gibi yanlış anlamlar yansıtmayacak ifadelerden kaçınılmalıdır. Çünkü dikkat edilmemesi durumunda “Telgraf Telleri Boyunca” gibi etkileyici bir öykünün dilimize aktarılmasında çok başarılı sonuçlar elde edemeyebiliriz. Bu durumda da çeviri eserlerin üzerindeki yorumlarımız yanlış olabilir ve gerçeği yansıtmayabilir.

Sonuç

Yordan Yovkov “Telgraf Telleri Boyunca” öyküsünde insancıl bir yazar olduğunu açık bir şekilde göstermiştir. Köylülerin çektikleri acıları sona erdirmek için en küçük bir umuda tutunabileceklerini, ne pahasına olursa olsun bu umudun peşinden koşabileceklerini kanıtlamıştır. Öykünün etkileyici olmasının sebebi Yovkov’un köy halkını çok iyi tanıması ve onların acılarına

²³ Bu eser çok popülerdir ve farklı sanatçılar tarafından seslendirilmiştir. Türkünün sözleri için bkz.: <https://www.repertukul.com/TELGRAFİN-TELLERİNE-KUSLAR-MI-KONAR-2970>, Erişim tarihi: 15 Haziran 2023.

²⁴ Telgraf Telleri Boyunca öyküsü İngilizceye “The White Swallow” (Beyaz Kırlangıç) şeklinde çevrilmiştir. Daha fazla bilgi için bkz.: Yordan Yovkov, *Short Stories by Yordan Yovkov*, translators Marco Mincoff and Marguerite Alexieva (Sofia: Foreign Languages Press, 1965).

²⁵ Yordan Yovkov. *Tekerleklerin Türküsü*, çev. Türker Acaroğlu (İstanbul: Yazko Yayınevi, 1982), 157.

²⁶ Güncel Türkçe sözlüğü: “kısmet (veya kısmeti) çıkmak” deyiminin anlamı, “evlenme teklifi almak” şeklinde verilmektedir. <https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 10 Mayıs 2023.

²⁷ Acaroğlu öyküyü çevirirken kaynak metinde “Mekanina (Моканина)” şeklinde geçen özel ismi “Mokanin” şeklinde vermeyi tercih etmiştir. bkz.: Yordan Yovkov. *Tekerleklerin Türküsü*, 1982, 154.

yakından tanıklık etmesidir. Yoksul bir ailenin, hayatta kalan son kızlarının iyileşebilmesi için umudun peşinde koşmaları acıklı bir durum değildir. Fakat beyaz kırlangıç hayalinin peşine gitme durumu bir umutsuzluk da taşımaktadır. Bitmeyen teller boyunca onu aramak bir ömrün böyle geçebileceğini düşündürmektedir. “Beyaz” kırlangıç bir efsane değildir, gerçekten de Bulgaristan’da görülmüştür. Bu öyküyü okuyan herkes, acaba beyaz kırlangıç var mıdır sorusunu kendine sormaktadır. İnsanların acıları ne olursa olsun tutunabilecekleri bir dalı, bir umudu olmalı ki onun peşinde koşsunlar, çünkü umut etmek hayal etmek ile irtibatlıdır ve bizim gerçek hayata daha da sıkı bağlanmamızı sağlar.

Yovkov’un bu eserinde dil, biçem ve imgeler bağlam ile çok uyumlu bir şekilde kullanılmıştır. Diyalog sayesinde kahramanlar tanıtılmış ve okuyucuyu yormadan akıcı bir biçimde verilmiştir. Konuşmalar arasındaki incelememizde iki kişinin kullanmış olduğu şive ile aynı yöreden oldukları anlaşılmaktadır. Kullandıkları Türkçe sözcükler de olayların yaşandığı zamanda Bulgarcanın hâlâ Türkçenin etkisinde kaldığının kanıtıdır.

“Telgraf Telleri Boyunca” hikâyesi, acıyı, umudu ve insanın mucizeye olan hiç bitmeyecek inancını konu alır. Yovkov için beyaz kırlangıç, insanı mucizeye götürebilecek sembollerdendir. Yazarın, insanların çektiği acıyı birçok ayrıntıyla; köylülerin kıyafetlerinin detayları, yürüyüşleri, yüz ifadeleri ve en önemlisi gözlerin dili ile gösterdiği görülmektedir. Gunço, tatlılığın, uysallığın ve narinliğin bir yansımasıysa, Moganina de aklın, hoşgörünün ve merhametin simgesidir. Bu hikâyenin tamamı farklı bakış açılarının zor ve dramatik bir oyundur. Gunço etrafındaki hayatı göremeyen bakışlarla incelerken, Moganina acının ve zorluğun en fark edilmez yanlarını bile görebilmektedir. Sessizce, sadece bakışlarıyla ikisi de Nonka’nın hayalini gerçekleştirmek için el ele verirler. Hikâye Moganina’nın “Tanrım, bu dünyada ne çok acı var, Tanrım!” ifadesiyle son bulmakta ve yaşanan bu zor olay, okuyucuyu her zaman sürececek olan hayatın güçlüklerini bir kez daha düşünmeye sevk etmektedir.

KAYNAKLAR

- Ergenç, Leman. *Bulgar Edebiyat Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1996.
- Yıldız, Mutlu. “Türkiye’de Bulgar Edebiyatı” (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi, 2018.
- Yovkov, Yordan, *Short Stories by Yordan Yovkov*. Translators Marco Mincoff and Marguerite Alexieva. Sofia: Foreign Languages Press, 1965.
- Yovkov, Yordan, *Tekerleklerin Şarkısı*. Çeviren Kemal Pıncı. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1999.
- Yovkov, Yordan, *Tekerleklerin Türküsü*, Çeviren Türker Acaroğlu. İstanbul: Yazko Yayınevi, 1982.
- Yovkov, Yordan, *Tekerleklerin Türküsü*. Çeviren Türker Acaroğlu. İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2014.
- Zafer, Zeynep vd. *Balkan Edebiyatından Seçme Hikayeler – IV, Bulgar Edebiyatı. İlhan Tekeli için Armağan Yazılar*. ed. Zeynep Zafer, Sadık Hacı. Edirne: Trakya Üniversitesi Yayınları, 2022.
- Zafer, Zeynep. “İki Bulgar Yazarın Eserlerinde Balkan Savaşları”. *Balkan Savaşları*. ed. Prof. Dr. İlker Alp, Doç. Dr. İbrahim Kelağa. Edirne: Trakya Üniversitesi Yayınları, 2020: 275-294.
- Zafer, Zeynep. “Yordan Yovkov’un Öykülerinde Türkler” (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi, 1996.

Zeynep Zafer, “Ötekiler”i Kucaklayan Bir Sanatçı Anlayışı”, *LITTERA – Edebiyat Yazıları*, C.29 (2011): 67-76.

Melahat Pars ve Yusuf Hüseyin Babekoğlu, “Sırp ve Bulgar Edebiyatında Türkleri Anlatan İki Önemli Yazar – Branislav Nuşiç ve Yordan Yovkov”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. C.10. S. 54 (2017): 143-149.

Зафер, Зейнеп, “Другият в творчеството на Йовков”, *Балканите: ние, съседите, другите*, Варна: Университетско издателство “Епископ Константин Преславски”, 2011: 71-80.

Казанджиев, Спиридон. *Среци и разговори с Йордан Йовков*. София: Български писател, 1980.

Попвасилев, Стефан. *Строители на родната реч*. София: Български писател, 1971.

Сарандев, Иван, *Българска Литературна класика*. Пловдив: Хермес, 2009.

<https://sozluk.gov.tr/>, Erişim tarihi: 10 Mayıs 2023.

<https://www.bbc.com/news/uk-england-gloucestershire-34223915>, Erişim tarihi: 15 Nisan 2023.

<https://www.repertukul.com/TELGRAFIN-TELLERINE-KUSLAR-MI-KONAR-2970>, Erişim tarihi: 15 Haziran 2023.